

saka oss själva och enskilt och samfällt i trohet söka fylla vår höga uppgift, under innerlig bön, att duvan som skall förkunna, att hatets flod börjat draga sig tillbaka, snart måtte visa sig.

Stockholm den 9 januari 1940.

Set Svanholm.

Svensk orgelkonst under 1939.

Även under det gångna året har, trots de allt hårdare tiderna, en livlig aktivitet utvecklats på orgelkonstens olika områden. Utåt har denna aktivitet måhända varit mest märkbar inom orgelbyggeriet, som dock, naturligt nog, ej kunnat undgå att vidkännas tidens påfrestningar i olika avseenden. Vad beträffar nyskapande av litteratur för orgel synes året ha varit en det lugna såandets tid, vars frukter vi inom en snar framtid säkert skola få skörda. Nypublicerade tonsättningar är ringa, medan antalet manuskriptverk enligt tillgängliga uppgifter torde vara relativt rikligt.

Bland föranstaltningar vid vilka orgeln spelat en framträdande roll må först nämnas Tredje Nord. Kyrkomusikermötet i Köpenhamn 2—5 juni. Medverkande organister från Sverige voro Ernfrid Bjuring och Carl E. Rosenquist, av vilka den senare vid den svenska konserten förutom J. S. Bachs kanoniska variationer över Av himlens höjd... spelade sin egen Toccata över Var man må nu väl glädja sig, märkligt nog *det enda* svenska verk för orgel, som kom till utförande under hela mötet.

Det nordiska kyrkomusikaliska samarbetet har även främjats genom en redan under 1938 inledd serie orgelkonserter i radio. Sådana konserter med svenskt program ha sålunda ägt rum i Helsingfors den 19 jan., då Elis Mårtensson framförde tonsättningar av O. Lindberg och W. Åhlén, i Bergen d. 13.2, av Tryggve Præstun, som likaledes spelade verk av samma komponister, samt i Köpenhamn, där tonsättningar av O. Olsson, J. Morén m. fl. kommo till utförande. Förvisso har ett dylikt utbyte och bekantgörande av de olika nordiska ländernas orgelmusik den största betydelse. Man vill därför hoppas, att ett från danskt kyrkomusikerhåll framfört önskemål om återupptagande av sådana nordiska utsändningar måtte förverkligas.

Förutom vid kyrkomusikermötet i Köpenhamn har svensk orgelmusik exekverats inför utländsk publik av Henry Weman, som vid konsert i Bristol framfört tonsättningar av O. Lindberg och O. Olsson. På inbjudan av Bachforeningen i Köpenhamn har W. Åhlén medverkat vid en konsert i Köpenhamns domkyrka.

Nyutgivna orgelkompositioner under året äro: Daniel Olson: Vad

ljus över griften, Introduktion, fuga och koral, (Gehrmans), Anders Bond: Korastudier (Gehrmans) och C. Bengtsson: Vi tacke dig, o Jesu god, Variationer, fuga och koral (Nord. Musikförlaget).

Av verk som föreligga i manuskript märkas: G. Berg: Partitor över koralerna Vi tacke dig, o Jesu god, Befall i Herrens händer och Lov vare dig, o Jesu Krist, Jacob Nyvall: Julpartita över koralen Världens Frälsare, kom här samt Hugo Melin: En samling korastudier. Bland nyheter är vidare att nämna två större preludiesamlingar, den ena av Lindberg-Weman-Wikander, den andra av Runbäck-Åhlén. Bägge dessa samlingar äro avsedda att publiceras inom den närmaste tiden.

Bland nytgivna utländska verk, recenserade i svenska tidningar och tidskrifter kunna nämnas: Ditlefson och Viderø: Preludier och koraltbearbetningar från 17 århundradet, Engström och Södring, rec. i Kyrkomusikernes Tidning av N. G. Zettergren, i K. S. F. av I. Sahlin, i Tidskrift f. kyrkomusik av Carl E. Rosenquist, Thuner: Forspiel till Salmer i Kirchestil, N. O. Raasted: Orgelsonat nr 4, rec. i Tidskrift f. kyrkomusik av Rosenquist, P. Hamburger-H. Godske-Nielsen: Orgelmusik til Gudstjenesteburg, andra saml., samt Reger-Straube: Fantasi över Vår Gud är oss en väldig borg, rec. i K. S. F. av I. Sahlin.

Bland publicerade artiklar om orglar och orgelmusik märkas: I K. M. T.: Gunnar Rosendahl: Orgeln och kyrkosången samt E. Bjuring: Ny orgelmusik av Buxtehude (närmast i anslutning till de nyupptäckta verk av mästaren, som framfördes av Emilius Bangert vid Nordiska kyrkomusikermötet i Köpenhamn) samt Ejnar Lundquist: Radiotjänst och kyrkomusiken, I Fornvännen av B. Wester: Konserverade och restaurerade äldre orglar 1930—1936. I Sångarbladet: Harald Hedlund: Orgelrörelsen samt slutligen i Tidskrift f. kyrkomusik: Carl E. Rosenquist: Småorglar för kapell, skolor och hem. Samtliga dessa artiklar förtjäna att med eftertanke studeras av alla orgelvänner. Men måhända påkallar Rosenquists artikel ett alldeles särskilt intresse. Den behandlar nämligen ur konstnärlig-musikalisk synpunkt problemet Harmonium, Transmissionsorgel, Hammondinstrument eller piporgel, ett problem som synes vinna allt större aktualitet. Förf. ställer samtliga dessa typer i saklighetens skarpa men ej alltid lika barmhärtiga strålkastarljus och hävdar med övertygande kraft, att »den i alla avseenden riktigt konstruerade *piporgeln*, om stor eller liten, är den enda konstnärligt och musikaliskt tillfredsställande orgeln». Man vill hoppas, att den utomordentligt klarläggande utredning av föreliggande spörsmål Rosenquist här offentliggör, måtte giva signalen till en verkligt effektiv frontbildning gentemot de i mer än en mening billiga orgelsurrogat, som salubjudas i vårt land.

Fortbildningskurser för kyrkomusiker ha under det gångna året ägt rum å olika platser i landet såsom i Sundsvall den 2—9 juli (lärare i liturgiskt orgelspel John Hult) och i Gammelstad. — Ne-

derluleå den 14—19 augusti (lärare i lit. orgelspel Gustaf Carlman).

De under senare år allt gynnsammare konjunkturen har medgivit en produktivitet och avsättning på orgelmarknaden såsom aldrig tillföre i vårt land. Även under det sistförflutna året har denna verksamhet, trots stegrade priser på material kunnat fortgå. Bland de talrika nya eller om- och tillbyggda orglar som utförts märkas orglarna i Örgryte kyrka i Göteborg, Wäxiö domkyrka och Skenninge kyrka. Beträffande de två sistnämnda orgelbyggnaderna ha delvis klassiska principer på nytt tillämpats, i det att ryggspositiv anlagts. Resultatet har blivit utmärkt.

K. S. V. orgelråd har även under 1939 behandlat en mängd ärenden, vilka inkommit antingen direkt från församlingarna eller genom Riksantikvarien. Våra kyrkors bestånd av orörda 1700-talsorglar är i dag långt ifrån betydande. Med dess större tillfredsställelse kan Orgelrådet rapportera, att det under senaste året haft förmånen medverka till räddandet av en utdömd Schörlinorgel från 1700-talet, ett verk av strålande klangskönhet. Vad våra äldre kyrkorglar vidare angår må i detta sammanhang erinras om, att ett register över dessa orglar upprättats och inlämnats till Riksantikvarien. Äran av detta betydelsefulla arbete tillkommer en medlem av Stockholms K. S. V.-krets.

De i föregående års redogörelse omnämnda Lövsta bruk-dagarna för kyrkomusik och kyrkokonst ha under 1939 haft en avläggare i miniatyr i den exkursion, som ett 50-tal stockholmare (präster kyrkomusiker och andra intresserade) på initiativ av dr E. Erici en försommardag pr bilar och buss företogo till ett antal uppländska medeltidskyrkor. Förutom visning av kyrkorna förekom demonstration av kyrkornas orglar samt vokal- och instrumentalmusik av deltagare i utflykten. Denna avslutades med vesper i Östra Ryds kyrka. Idén med sådana kyrkoexkursioner är alldeles för god för att ej komma till allmännare tillämpning i våra bygder. Kunde dessa rader få giva impulser till liknande utflykter på andra håll skulle syftet med att stockholmarnas lilla konstutfärd här blivit omnämnd vara vunnet.

Med hänsyn till det allmänna läget och den kristid som nu inträtt måste det betecknas såsom mer än lyckosamt att orgelfrågan i vårt land principiellt bringats i hamn. Att orgelreformrörelsens program, varom nog ordats i tidigare årsredogörelser, blivit genomfört, det är ett faktum, som ej tjänar någonting till att förneka. Man behöver blott kasta en blick på våra facktidningars notiser om ny- eller ombyggda orglar (dess dispositioner) för att få belägg för riktigheten av detta påstående. Ett annat övertygande vittnesbörd lämna de nya orgelnoter, som tid efter annan utkomma. Det är ej svårt att se, att dessa orgelkompositioner framsprungit ur orgelreformrörelsens idévärld, och att de tarva ej en orkesterorgel utan en *orgel* för att helt komma till sin rätt.

Nu liksom under en Samuel Scheidts, Dietrich Buxtehudes och Joh. Seb. Bachs dagar hämtar komponisterna för kyrkans instrument till stor del sin inspiration från koralen. Måhända är detta det mest glädjande i våra dagars kyrkomusikliv. Ty det vittnar om en strävan att bjuda kyrkomenigheten det bästa ifråga om musik, att bjuda en musik som mer än någon annan förmår skänka den lyftning och vederkvickelse vi alla nu mer än någonsin äro i behov av.

W. Å.

Ett processionskors.

»Vexilla regis prodeunt
Fulgēt crucis mysterium» (Venantius Fortunatus)

Med rätta framhåller H. Leclercq i den framställning av det kristna korsets och krucifixets historia, som han giver i Dictionnaire d'archeologie chrétienne, att vi i de ord ur Fortunati kors-hymn, som blivit satta som motto över denna lilla uppsats, kunna se ett uttryck för den anda, som skapade processionskorsen som ett tillbehör till den kristna kulten, men, tillägger han också, vi ha icke i dessa rader någon arkeologisk notis. Beträffande Västerens kyrka höra vi först senare talas om processionskors under det att fynd från orienten visa, att kors avsedda att bäras förekommit åtminstone under det femte århundradet (Kaufmann: Handb. der christl. Archäologie 2). Då påven firade mässa i vederbörlig stationskyrka, d. v. s. den kyrka i Rom som för den innevarande dagen var bestämd därtill och dit stadens prästerskap och befolkning infunno sig för att deltaga, förekommo — enligt de romerska ordines, genom vilka vi kunna få en bild av gudstjänstlivet i Rom under det 6. och 7. århundradet — sju stationskors, vilka burits framför folket från stadens olika delar på vägen till stationskyrkan. I samband med berättelsen om S:t Augustini mission i England förtäljer Beda, att ett processionskors användes då litanian sjöngs, här ha vi alltså exempel på ett processionskors i senare mening, och slutligen kan nämnas att bland de gåvor Karl den store överlämnade till Leo III också fanns ett kors avsett att bäras i gudstjänstliga processioner.

Under medeltiden blev bruket av processionskors och snart även processionskrucifix allt vanligare, processionen bildar ju ett mycket starkt inslag i det medeltida kultlivet. Mot detta drag i det medeltida gudstjänstlivet förhöll sig reformationen mycket restriktiv. Även Laurentius Petri, som ju annars ej saknade förståelse för de ärvda gudstjänstformerna, skriver i Kyrkoordning-